

Пархітько О. В.

Національний університет «Одеська юридична академія»

МАНІПУЛЮВАННЯ ОПОЗИЦІЙНИХ БЛОГЕРІВ У ПЕРЕДВІЙСЬКОВИЙ ПЕРІОД

У статті зроблено спробу виявити рівень маніпулятивності у матеріалах українських опозиційних блогерів напередодні військового вторгнення Росії на територію України. Наразі Україна перебуває не тільки у стані збройного конфлікту, але й інформаційної війни з Росією. Це означає, що українці мають вчитися протистояти посиленому інформаційному тиску. Окрім російських пропагандистів, маніпулятивність яких є очевидною, необхідно також розрізняти внутрішні медіавпливи, які можуть бути прихованими, але не менш шкідливими. Отже, стаття має безперечну актуальність.

Об'єктом статті стала сучасна блогосфера. Предметом роботи – маніпуляції українських опозиційних відеоблогерів, які працюють на платформі YouTube. У фокус нашої уваги потрапили два українські відеоблогери: Олеся Медведєва та Анатолій Шарій. Обираючи блогерів, ми враховували низку критеріїв. По-перше, кількість підписників на платформі YouTube. По-друге, харизматичність блогерів. По-третє, журналістський бекграунд обраних блогерів.

Щоб виявити рівень маніпулятивності опозиційних блогерів, автор намагається вирішити наступні завдання: 1) виявити особливості побудови іміджу кожного з політичних блогерів, діяльність яких проаналізована в дослідженні; 2) виявити особливості маніпулятивної стратегії та тактики, які використовує кожний із блогерів; 3) виділити маніпулятивні прийоми, які використовують опозиційні блогери у своїй діяльності.

На думку автора роботи, діяльність обох блогерів можна визнати однозначно шкідливою. О. Медведєва та А. Шарій у досить викривленому світлі подають інформацію про політико-економічні реалії світу. Незважаючи на те, що вони мають значний журналістський бекграунд, їхня блогерська діяльність жодним чином не відповідає журналістським стандартам. Можна стверджувати, що у першу чергу у матеріалах страждає об'єктивність, оскільки блогери апріорі знають, хто з політиків завжди чинить правильно, а хто неодмінно помиляється. Фактично блогери єдиним фронтом просувають низку наративів. Зокрема, можна виділити наступні положення: 1) Усе, що відбувається в Україні, можна звести до проблем і негараздів; 2) У Росії все роблять значно краще, ніж в Україні; 3) США – потужна країна, яка цинічно використовує слабші держави; 4) Ніхто не візьме Україну в ЄС, тож лишається єдиний шлях – повернення до Росії.

Ключові слова: маніпуляція, блогер, вплив, масова аудиторія, Інтернет.

Постановка проблеми. ХХІ століття вочевидь стає епохою великих перетворень у світовому інформаційному просторі. Зовнішньо світова система ЗМІ схожа на ту, яка існувала на початку 90-х років ХХ століття, коли Інтернет почав набирати популярність. Однак у середині системи відбувається значний перерозподіл важелів впливу. Зокрема, істотного тиску з боку Інтернет зазнали традиційні ЗМІ. На фоні втрати довіри до традиційних ЗМІ масова аудиторія звертається до інших джерел інформації. У ХХІ столітті одним із альтернативних джерел стала блогосфера. Якщо говорити про суспільно-політичні блоги, слід зазначити, що саме вони посіли місце аналітичних матеріалів від традиційних ЗМІ. Причини того, чому аудиторія більше довіряє блогерам,

знаходяться у психологічній площині. Якщо блогер запустив власний проект, вважається, що він працює самостійно та незалежно. Насправді над успішними сучасними блогами може працювати низка фахівців. До того ж блогер цілком може працювати в інтересах певних політичних структур або комерційних організацій.

Враховуючи специфіку масової аудиторії, цілком логічно, що найбільшою популярністю наразі користуються саме відеоблогери. Популярність відеоблогера може вимірюватись мільйонами підписників. Сучасні відеоблоги можуть торкатися усіх сфер людських інтересів – від вибору одягу і накладання макіяжу до підняття доволі складних політичних та економічних проблем. Цікаво, що навіть програми політичного спрямування,

які на телебаченні традиційно користуються значно меншою популярністю, у форматі відеоблогу викликають неабиякий інтерес масової аудиторії. Імовірно, це можна пояснити набагато більшою свободою, яку відчувають сучасні українські блогери в порівнянні з працівниками традиційних ЗМІ. Скажімо, за діяльністю тележурналістів пильно стежить Національна рада з питань телебачення та радіомовлення, що має наслідком регулярні зауваження та штрафи на адресу телеканалів. Як показали останні роки, РНБО України має можливість своїм рішенням закривати телеканали. Натомість політичні блогери поведуться максимально розкуто, дозволяючи собі прямі образи та негативні натяки як щодо президента України, так і інших політичних осіб України та зарубіжжя. Подібний епатаж сприймається масовою аудиторією як своєрідна сміливість і правда «від самого серця». Кількість політичних блогерів в Україні зростає, відомі блогери щодня збільшують кількість підписників. Вочевидь, тренд на зростання популярності політичних блогерів буде лише посилюватися, враховуючи бойові дії, епіцентром яких стала Україна. Отже, швидко зростання впливу цього інформаційного сегмента робить дослідження українського політичного блогерства актуальним і важливим.

Для дослідження нами було обрано діяльність українських опозиційних відеоблогерів напередодні російського вторгнення. Вважаємо, що цей історичний період заслуговує на найретельнішу увагу, оскільки саме тоді відбувався найпотужніший інформаційний тиск на масову свідомість.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Існує величезна кількість наукових розвідок, присвячених дослідженню маніпуляцій. Зокрема, можна згадати О. Баукіна, Х. Брейкер, Є. Доценка, С. Кара-Мурзу, Ю. Мілову, Дж. Саймона, А. Цуладзе, В. Шейнова, Г. Шиллера, А. Шипову, Е. Шострома та багатьох інших, які глибоко досліджували теоретичну основу маніпуляцій. Наше дослідження не претендує на те, щоб поглибити теоретичні знання щодо маніпулювання. Це скоріше прикладна розвідка у досить вузькій темі. Втім, враховуючи контекст сучасних подій в Україні, нам здається, що робота може мати практичне значення.

Постановка завдання. Мета дослідження полягає в тому, щоб виявити рівень маніпулятивності у матеріалах українських опозиційних блогерів напередодні військового вторгнення Росії на територію України. Вказана мета передбачає реалізацію наступних завдань: 1) виявити особ-

ливості побудови іміджу кожного з політичних блогерів, діяльність яких проаналізована в дослідженні; 2) виявити особливості маніпулятивної стратегії та тактики, які використовує кожний із блогерів; 3) виділити маніпулятивні прийоми, які використовують опозиційні блогери у своїй діяльності.

Об'єктом роботи є сучасна блогосфера.

Предмет роботи – маніпуляції українських опозиційних відеоблогерів, які працюють на платформі YouTube. У фокус нашої уваги потрапили два українські відеоблогери: Олесь Медведева та Анатолій Шарій. Обираючи блогерів, ми враховували низку критеріїв. По-перше, кількість підписників на платформі YouTube. Анатолій Шарій наразі має 3,04 млн. підписників. Стосовно Олесе Медведєвої необхідно зазначити, що її блог «ЯсноПонятно» виходив до 24 лютого 2022 року виключно у межах YouTube-каналу «Страна.ua». Тож показник у 603 тисячі підписників не повинен вважатися її власним надбанням. Втім, її внесок у популярність каналу вочевидь є досить вагомим, враховуючи кількість відео, яку вона продукує щодня. По-друге, харизматичність блогерів. Обидва блогери є досить яскравими особистостями. Вони охоче дають коментарі різним телеканалам, беруть участь у різноманітних конфліктах. Шарій також відомий тим, що не добирає коректні вислови при відстоюванні власних поглядів. По-третє, обрані блогери мають значний журналістський бекграунд. Такий відбір не є випадковим. Нам важливо, що вони прекрасно усвідомлюють, як працюють журналістські стандарти та як використовуються маніпулятивні прийоми.

Хронологічні межі роботи складають проміжок з 1 по 14 грудня 2021 року. Зазначимо, що сучасні політичні блогери здатні продукувати по чотири матеріали на день, тож обсяг зібраної інформації є цілком репрезентативним. При цьому оброблений у процесі дослідження матеріал значно перевищує заявлені хронологічні межі.

Виклад основного матеріалу. Вважаємо, що перед початком аналізу відеоблогів необхідно розібратися, як побудовані іміджі блогерів і в чому полягають їхні інформаційні стратегії. На нашу думку, розуміння маніпуляцій необхідно починати з усвідомлення поглядів і позицій інформанта. Без такого підходу існує шанс розпізнати лише окремі тактичні маніпуляції, однак досить важко побачити, куди саме спрямовує вас інформант.

Анатолій Шарій позиціонує себе як останнього в Україні борця за правду. Іміджево він

постає як пряма відверта людина, що розмовляє простою доступною масовій аудиторії мовою. Шарій розігрує образ простого хлопця («такий, як усі»), який за рахунок характеру, розуму та певних здібностей зміг досягти у житті успіху. Зокрема, він регулярно підкреслює, що дуже добре живе в Іспанії у власному будинку. Образ простого хлопця зрозумілий і близький масовій аудиторії, завдяки чому відеоблог Анатолія Шарія і користується такою популярністю.

У фокусі уваги Анатолія Шарія знаходяться різноманітні скандали, складнощі, проблеми та негаразди, які відбуваються в Україні. Як колишній журналіст із солідним досвідом, він досить вдало підкреслює всі недоліки і намагається показати, що за президентства Зеленського добробуту в Україні не буде. Для розуміння Шарія як комуніканта дуже важливо підкреслити, що він ніколи не акцентує увагу на позитивних речах в Україні. Вочевидь, подібний підхід до відбору та аналізу подій є стратегічною маніпуляцією, оскільки порушує баланс. Шарій регулярно демонструє своїм прихильникам, що досягти справедливості та добробуту вийде тільки тоді, коли його партія прийде до влади.

Для переконання цільової аудиторії Анатолій Шарій активно використовує емоційний та психологічний тиск. Емоційний діапазон у його відео є досить широким. Він жартує, глузує, демонструє веселий сміх, співпереживає, гнівається тощо, чим емоційно єднає себе з аудиторією. Також блогер часто апелює до аудиторії. Шарій постійно вказує на те, що сучасна влада вважає українців бидлом. І лише ті, хто підтримує партію Шарія, правильно розуміють сутність процесів, які відбуваються в країні й у світі.

Головним антагоністом у матеріалах Шарія виступає Володимир Зеленський. Якщо президент України згадується в матеріалі, на його адресу надходить низка відвертих образ. Також об'єктом образ часто стають інші представники «Слуги народу» та Офіс президента. Окрім образ, блогер активно використовує сатиру і занижений контекст.

Важливим для розуміння Шарія як блогера є його ставлення до США та країн Європи. США блогер вважає сильною країною, яка втручається у сфери інтересів інших держав і вміло їх використовує. На думку Анатолія Шарія, саме так і можна характеризувати ставлення США до України. Дуже важливо, що Росію, до якої можна було б висунути аналогічні обвинувачення, Шарій взагалі ніколи не критикує. Порівняння схожих речей

в Україні та Росії завжди виходить на користь останньої. При цьому прямої агітації за Росію у матеріалах Шарія немає. Він скоріше регулярно використовує натяки, з яких реципієнт нібито сам має зробити висновок, де живеться краще. Також лояльне ставлення Шарій демонструє до Білорусі та її лідера Олександра Лукашенка. Загалом очевидно, що блогер є прихильником сильної авторитарної влади. Зокрема, він рішуче засуджує виступи проти влади в Україні, Білорусі і Казахстані, дискредитуючи у матеріалах лідерів і учасників цих повстань.

Концепт «Європа» займає у матеріалах Шарія особливе місце. Під Європою він у першу чергу має на увазі авторитетні та заможні країни – Німеччину, Францію, Австрію, Іспанію. На думку Шарія, в європейських країнах високий рівень життя, оскільки вони завжди прагматично відстоюють власні інтереси. Блогер вважає, що саме через свою прагматичність вони ніколи не дозволять Україні вступити ані в ЄС, ані в НАТО. Цікаво, що країни Прибалтики та Польщу, які підтримують бажання України вступити до ЄС, Шарій дискредитує на регулярній основі. На його думку, це бідні країни, що повністю залежні від європейських держав-лідерів. Тож їхнє слово не має жодної ваги.

Отже, спробуємо резюмувати сутність інформаційної стратегії Анатолія Шарія. Блогер іноді стверджує, що Україна могла б потенційно знаходитися на тому ж рівні добробуту, що і Європа. При цьому він постійно підкреслює, що низка країн Європи виступає проти вступу України і в ЄС, і в НАТО. Таким чином, вхід до цих організацій неможливий. З іншого боку, як показує Шарій, Росії вдалося побудувати сильну й заможну країну, від якої Україна залежить енергетично та економічно. Тож із цього нібито витікає ідея відмовитися від порад різних іноземних країн і звернутися до Росії та Білорусі.

Олеся Медведєва позиціонує себе у ролі виваженого професійного аналітика. Іміджево вона постає як сучасна ділова жінка, яка прекрасно знає собі ціну. Вона завжди одягнена стильно, але по-діловому, виглядає енергійно та привабливо, однак тримає помітну дистанцію між собою та аудиторією. Її відеоблог носить промовисту назву «ЯсноПонятно», тобто самою назвою ніби дає зобов'язання роз'яснювати складні речі простими словами. Однак Медведєва для аудиторії наставник, а не приятель.

Подібно до Анатолія Шарія, Медведєва концентрує основну увагу на проблемах і скандалах

в Україні, надаючи очевидний пріоритет тим, що пов'язані з сучасною владою. Як неодноразово стверджували політологи та журналісти, аудиторія Анатолія Шарія та видання «Страна.ua», в якому працює Олеся Медведєва, досить істотно перетинаються. Географічно це вочевидь південний схід України. Якщо говорити саме про аудиторію Медведєвої, то тут, як нам здається, є своя специфіка. Вважаємо, що її цільову аудиторію складають переважно чоловіки у віці 25–40 років. Вочевидь, Олеся Медведєва є привабливою молодю жінкою 1991 року народження. Імовірно, інтерес аудиторії підіграє й той факт, що блогер, як зазначають деякі ЗМІ, знаходиться у фазі розлучення. При цьому варто підкреслити, що Олеся Медведєва не робить акцент на сексуальності. Якщо вона записує відеоблог у студії, то завжди одягнена у діловий костюм, виглядає енергійно, але стримано. Це імідж ділової інтелектуальної жінки, яка подолала низку труднощів і зробила себе сама. Імідж посилюють відомості про кілька вищих освіт. Єдине, що іноді собі дозволяє блогер, – це надіслати повітряний поцілунок цільовій аудиторії наприкінці відео.

Головним антагоністом у відеоблозі Олеси Медведєвої постає Володимир Зеленський. Так чи інакше, він є одним із головних героїв переважної більшості відео. На відміну від Шарія, який використовує неприховану агресію по відношенню до президента України, Медведєва демонструє своєрідний аристократизм та інтелектуальну зверхність. Серед розмаїття засобів впливу на цільову аудиторію вона надає перевагу сатирі та заниженому контексту.

Якщо говорити про глобальний рівень, найбільший деструктив блогер вбачає у діяльності США. У будь-якому контексті, в який можна ввести США, Медведєва вважає представників західної півкулі винними або у здійсненні заворушень, або у насадженні власних порядків, або навіть у монополізації поняття «демократія». Подібно до Шарія, у Медведєвої відсутня навіть мінімальна критика Росії, хоч підстав для критики в її матеріалах було більш ніж досить. Також блогер доволі критично налаштована щодо західноєвропейських країн і їхнього співробітництва з Україною; входження нашої держави до ЄС і НАТО вважає неможливим.

Можна стверджувати, що інформаційна стратегія Олеси Медведєвої дуже схожа на стратегію Анатолія Шарія. Відкритого вихваляння Росії немає, однак наявна щільна критика усіх ініціатив країн Заходу, що фактично підштовхує ауди-

торію до розуміння необхідності проросійського розвитку України. Підкреслимо ще раз, що немає нічого крамольного в тому, щоб знайти критичні зауваження щодо діяльності США та країн Західної Європи. Проблема полягає в тому, що обидва блогери апіорі знають, хто завжди буде винний, а хто постійно чинить правильно.

Давайте тепер на прикладах покажемо, які маніпуляції активно застосовуються блогерами. Почнемо розмову з такої маніпуляції, як пряма образа. Образою ми вважаємо маніпуляцією з кількох причин. По-перше, вона працює на загальне зниження авторитету об'єкта образи. Якщо блогер може собі дозволити так ображати публічну особу, то, імовірно, її авторитет не такий вже й високий. По-друге, блогер у такий спосіб нібито надає контекст для сприйняття слів, вчинків та ініціатив об'єкта образ. Тепер аудиторія не має шансів самостійно оцінити політика, адже його дії вже були оцінені.

Анатолій Шарій досить активно використовує прямі образи. Як правило, об'єктом образ постають Володимир Зеленський та представники його політичної сили. Говорячи про діючого президента України, Шарій може накидати образи одну за одною. Так, на початку матеріалу «Кокос и Колумбия украинских стран» [12] блогер називає Зеленського «огірок» та «тупоголовий». Як відомо, Шарій у різних відео енергійно просуває наратив про наркозалежність президента України, тож і в цьому матеріалі блогер нагадує аудиторії про цю «проблему»: «І коли я почув, всі почули, що він відверто під чимось і заряджений так добре, мені стало цікаво проаналізувати дещо».

У цьому ж відео Шарій просуває ще один наратив, пов'язаний із попередньою діяльністю Зеленського. Опозиційні політики та медійники принизливо називають президента України «клоуном», натякаючи на те, що він був актором сатиричного жанру. В аналізованому відео «клоунами» за принципом метонімії постають депутати партії «Слуга народу»: «Плюс вони розробили таку стратегію. Коли з задніх рядів починали щось кричати Зеленському, обурюючись тією нісенітницею, яку він мовив, то піднімалися всі його клоуни і починали аплодувати».

Олеси Медведєвій прямі образи не є притаманними. Як правило, вона використовує тонкіші методи. Наприклад, у матеріалі «Госпереворот на минималках. Как Зеленский всех с «путчем» обманул» [3] вона непрямою мовою ретранслює чужу образу: «Виступав Турчинов. І так виступав, що я думала лусне людина. Не можна ж так себе

навантажувати. Він навіть поображав Зеленського і представників Офісу президента, назвавши їх «зеленими соплями». Як досвідчений журналіст, Медведєва не може не знати, що цитування чужих образ не звільняє ЗМІ від відповідальності. Можна припустити, що в цьому випадку її ставлення співпадає з тим, що сказав Олександр Турчинов.

Досить поширеною маніпулятивною технологією є негативне порівняння. Порівняння, як правило, відбувається з певною історичною особою, яка має бути добре відомою масовій аудиторії з негативного боку. При цьому шукати багатьох відповідей між двома особами маніпулятору не варто – достатньо однієї навіть незначної схожості. Ідеальне порівняння закарбовується у вигляді стереотипу у свідомості масової аудиторії. Порівняння можна розвивати і розширювати, формуючи навколо нього певний наратив.

Промова Володимира Зеленського, яка відбулася у Верховній Раді 1 грудня, мала значний резонанс у масовій комунікації. Відреагували на неї й блогери. Зокрема, вони звернули увагу на гучні аплодисменти, якими супроводжували промову депутати від партії «Слуга народу». Регулярні гучні оплески спровокували деяких блогерів на порівняння Володимира Зеленського з генсеком СРСР Леонідом Іллічем Брежнєвим. От як коментує аплодисменти Зеленському Анатолій Шарій у відео «Кокос и Колумбия украинских стран» [12]: «Стільки аплодували... Я пам'ятаю, Леоніду Іллічу стільки не аплодували. Леонід Ілліч позаздрив би цьому чубрику із його клоунами і цим аплодисментам». На початку цього відео Шарій пояснює, що аплодисменти були тактикою «Слуга народу» проти негативних коментарів з боку представників інших партій, однак не може собі відмовити у наведенні порівняння.

Цікаво, що Олеся Медведєва, коментуючи виступ президента України, побачила аналогію з іншим лідером Радянського Союзу. У матеріалі «Зе предложил детям купить себе жизнь. Главное о выступлении президента в Раде» [4] блогер зазначає: «Також кілька разів ніби на підтвердження своєї впевненості в тому, що він говорить, Зеленський прямо стукав рукою по трибуні. Дякуємо, що не черевиком». Вочевидь, Медведєва натякає на засідання ООН, на якому лідер СРСР Микита Хрущов бив черевиком по трибуні.

Одним із найпопулярніших маніпулятивних прийомів є сатира. Цей прийом створює ефект, схожий на вплив прямої образи. Висміюючи певного політика (політичну силу), ми знижуємо

його авторитет в очах цільової аудиторії, робимо вразливим для критики.

Анатолій Шарій у матеріалі «Как Зе прогнет Ахметова» [11] наступним чином іронізує над планами президента України в економічній сфері: «Дивіться, взагалі слово «націоналізація» привертає увагу інвесторів завжди. Банківські системи, де раптом відбувається націоналізація всіляких надбань, просто процвітають. І процвітають ще багато десятиліть після націоналізації». Надалі Шарій коментує цитату радника президента Олексія Арестовича, який зазначає, що в Україні були два президенти, що не знали такого олігарха, як Рінат Ахметов: «Я просто не можу зрозуміти, які були два президенти до цього – Кравчук і Кравчук номер один? Або які це були два президенти, які нічого не знали про Ахметова?» Добірка подібних цитат має продемонструвати непрофесійність президента та його команди.

Низка маніпуляцій у матеріалах блогерів пов'язана зі специфічним трактуванням того, що можна вважати надійним джерелом інформації. Загалом цитування різних джерел – типова практика в роботі професійного журналіста. Джерела підвищують в очах аудиторії рівень матеріалу. Однак досліджені матеріали демонструють, що джерела можна використовувати для викривлення повідомлення в той або інший спосіб.

Одним із різновидів такої маніпуляції можна вважати наведення публікацій без ідентифікації. Зокрема, у матеріалі «Мерзкий зеленый лжец» [13] Анатолій Шарій упродовж 35 секунд демонструє уривки одразу з чотирьох матеріалів неідентифікованих ЗМІ. Вочевидь, блогер за допомогою наведених матеріалів хоче довести певні власні думки. Проте треба розуміти, що процитовані ЗМІ можуть мати абсолютно різне політичне спрямування. Знаючи позицію процитованого ЗМІ, реципієнт може сам вирішувати, чи варто йому довіряти. У наведеному прикладі реципієнт змушений повністю покладатися на блогера. Можна припустити, що в певному випадку блогер міг би не вважати ідентифікацію матеріалів чимось важливим. Однак Шарій, який має значний журналістський досвід, не може не розуміти важливість ідентифікації.

Ще одним маніпулятивним прийомом можна вважати цитування сумнівних джерел. У матеріалі «Германия больно бьет по России» [10] Шарій цитує «жовту» німецьку газету «Більд», називаючи публікацію часопису «інфобомбою». Газета стверджує, що особисто Ангела Меркель блокувала продаж зброї Україні через НАТО.

Вочевидь, «жовте» видання – погане джерело для покликання. І колишньому журналісту Анатолію Шарію це має бути добре відомим. Впевнені, що блогер навів би шляхетніше джерело, якщо б воно було в наявності. Підкреслимо, що критика західноєвропейських політиків відмінно вписувалася в інформаційну стратегію Анатолія Шарія у грудні 2021 року. Також цікаво, що Анатолій Шарій неодноразово критикував своїх опонентів за те, що вони цитували «жовті» ЗМІ.

Певна частка маніпуляцій у матеріалах блогерів пов'язана з невизначеністю джерела інформації. Досить популярним є такий маніпулятивний прийом, як посилання на чутки та плітки. Кожному журналісту відомо, що не можна посилаватися на неперевірену інформацію. Навіть вказівка на те, що інформація не є перевіреною, не виправдовує комуніканта. Як правило, масова аудиторія не враховує такі вказівки. Якщо це повідомив комунікант, якому аудиторія довіряє, інформація сприймається як достовірна.

У матеріалі «Спец по фейковим «госпереворотам». Кого и зачем Зе назначил начальником контрразведки» [8] Олеся Медведєва нищівно критикує особу, якій президент України довірив посаду: «Про минуле цього офіцера відомо не так багато. От, наприклад, різні інтернет-ЗМІ у своїх публікаціях за 2008 рік повідомляють, що у 1996 році ця людина була засуджена за вимагання і входила до складу ОЗГ, яка кришувала ринки, а також нафтобази у Кременчузі. Поки що, звичайно, невідомо, наскільки ця інформація є правдивою. Але якщо ви щось про це чули або знаєте, обов'язково напишіть нам». Вочевидь, блогер під виглядом прохання допомоги в аудиторії просто робить інформаційний вклад. Можливо, Олександр Поклад і винний у певних правопорушеннях, однак журналіст повинен дотримуватися презумпції невинуватості. Подача відомостей у вигляді чуток все одно завдає шкоди діловій репутації людини.

Інший різновид цієї маніпуляції – використання абстрактного джерела інформації. У цьому випадку комунікант робить вигляд, що інформація надходить від певного джерела. Однак джерело позначено у такий спосіб, що за потреби його було б неможливо розшукати. Таким чином у текст можна вкидати практично будь-яку інформацію. У матеріалі «Наступление Украины на Донбассе. Почему об этом все чаще говорят в России?» [7] Олеся Медведєва зазначає: «Основний масив конкретних повідомлень про обстріли іде з ДНР. Наприклад, учора гриміло у Докучаївську. Місцеві обвинувачують ЗСУ у цих обстрілах».

Вочевидь, зв'язатися з таким джерелом інформації неможливо. Підкреслимо, що ситуацію в інформаційному плані не сильно б покращило й наведене прізвище пересічного мешканця міста, оскільки інший мешканець міста міг би вважати, що постріли здійснювали з боку ДНР.

Класичним маніпулятивним прийомом є оціночні судження. Згідно з українським законодавством, журналіст не може бути притягнений до відповідальності за висловлювання оціночних суджень. Подібне положення введено у законодавство, щоб захистити журналістів від тотального переслідування за кожне друге висловлювання. На жаль, тут відкривається досить широке поле для маніпулювання. Вочевидь, об'єктивний журналіст, висловлюючи оціночне судження, повинен роз'яснити його наведенням певних аргументів або фактів. Якщо ж підтвердження судження відсутнє, воно в очах аудиторії виглядає як аксіома, тобто реципієнта позбавляють права надати фактам власну оцінку.

Оціночні судження активно використовує Олеся Медведєва. Зокрема, у матеріалі «Зе предложил детям купить себе жизнь. Главное о выступлении президента в Раде» [4] блогер так коментує виступ Володимира Зеленського перед Верховною Радою: «Якщо звернути увагу на емоційний стан Зеленського, як саме він говорив і як він виглядав, створювалося таке враження, що президент знаходиться на межі якогось емоційного зриву». Дещо пізніше Медведєва, коментуючи промову, додає: «Складалося таке враження, що Зеленський у процесі генерував певну кількість об'єктів, які буде побудовано».

Іноді оціночне судження нібито формально підсилюється фактами, однак насправді з цих фактів не витікає. Зокрема, у матеріалі «Германия больно бьет по России» [10] Анатолій Шарій просуває думку, що Польща агресивно тисне на Німеччину, перші особи якої прогинаються під польським тиском. Блогер посиляється на матеріал dw.com [9], в якому йдеться про зустріч лідерів Польщі та Німеччини. Шарій зазначає: «При цьому Шольца ще й трольнули у Польщі. Тому що за підтримки Мінкульта Польщі виставили на загальний огляд борди, на яких нацистські діячі сусідили з сучасними німецькими політиками. Вони написали: «Репарації звільняють», тобто перефразували фразу, яка була над входом в Освенцим: «Праця звільняє». Отакої! І тут є важливий момент. Польська народна республіка (соціалістична) від виплат цих компенсацій відмовилася. Але тепер у Польщі кажуть, що Польська народна

республіка не була носієм волі народу. І тепер нібито усі ці рішення треба переглянути. Таким чином, Польща може зрештою переглянути й інші історичні рішення. Зокрема, стосовно міста Львів, яке наразі на німецьких мапах зворушливо називають Лембергом. Отже, німецька влада наразі схожа на терпіл». За логікою Шарія, канцлера Німеччини Олафа Шольца було піддано у Польщі знущанням, після яких Німеччина фактично готова виплатити частину репарацій за Другу світову війну. Насправді у матеріалі dw.com, на який посилається сам блогер, вказано, що Олаф Шольц спокійно, але категорично відмовив у виплаті репарацій після Другої світової війни. У тому ж матеріалі dw.com зазначено, що Мінкульт Польщі «запевняє, що жодним чином не причетний до їх [плакатів] виготовлення, а наявність на плакатах свого логотипу називає його нелегальним використанням». Так, стосунки між Польщею та Німеччиною наразі є непростими, однак між країнами існує порозуміння. Обидві країни входять до ЄС, в якій Німеччина грає одну з провідних ролей, роблячи серйозні фінансові вливання зокрема й у польську економіку. Отже, номінування німецької влади словом «терпіли», яке походить із бандитського жаргону, в будь-якому сенсі є абсолютно недоречним і маніпулятивним. У контексті своєї інформаційної стратегії Анатолій Шарій у матеріалі намагається показати недолугість та слабкість провідних європейських політиків у порівнянні з російським лідером.

Дуже популярним видом маніпуляцій є всіляке перекручування цифрових даних. Типовим різновидом таких маніпуляцій є тенденційне наведення результатів опитувань. Саме по собі опитування, проведене фахово, не містить викривлення реальності, однак маніпулятор може відкрити неабиякий потенціал при наведенні результатів соціології. Журналісту треба пам'ятати, що соціологія, попри свою очевидну репрезентативність, не містить істини в останній інстанції, тож ставитися до таких відомостей треба вкрай обережно. Наводячи результати опитувань, треба чітко вказати, хто саме, коли, як і серед якої аудиторії проводив дослідження.

Олеся Медведєва у відео «Зе пропонує дітям купити себе життя. Главное о выступлении президента в Раде» [4] наводить наступні відомості: «Також буквально сьогодні, поки я записувала це відео, з'явилося новеньке соціопитування. Знаєте, більше половини громадян України, які взяли в ньому участь, не хочуть, щоб Зеленський висувався на другий термін».

Медведєва не вказує, хто і як проводив опитування. На нашу думку, оцінювати перспективи президента країни щодо висування його кандидатури на другий термін за кілька років до виборів – не зовсім доцільна справа. Серйозне нарощування рейтингів відбувається в останній рік перед виборами. Про мінливість рейтингів може свідчити і рейтинг Володимира Зеленського після початку російського вторгнення. Як стверджує «Українська правда», посилаючись на соціологічну групу «Рейтинг», «93% українців підтримують діяльність президента Зеленського» [2].

Стандартною маніпуляцією є порушення точності при наведенні цифрових даних. На початку відео «Зе пропонує дітям купити себе життя. Главное о выступлении президента в Раде» [4] Олеся Медведєва зазначає: «Також найбільш знаковою подією цього ранку стало звернення президента України до депутатів Верховної Ради. Зеленський цілих сорок п'ять хвилин, а то й п'ятдесят, виступав за трибуною й наговорив різного». Вочевидь, Медведєва точно знає, скільки тривала промова президента. Подаючи неточні цифри, вона підкреслює, що промова тривала неймовірно довго.

Також досить простою й ефективною маніпуляцією є цифрова гіперболізація. Сутність маніпуляції полягає в тому, щоб навести неймовірно великі цифри, які спроможні вразити уяву цільової аудиторії. Як правило, перевірити достовірність подібних цифрових відомостей вкрай складно. Аудиторія в таких випадках схильна повністю довіряти блогеру, віддаючи данину його глибоким знанням та авторитету. У матеріалі «Крымский удар Бацьки. Почему Лукашенко решил полететь в Севастополь» [6] Олеся Медведєва стверджує: «Наразі Білорусь робить у сто, а то й тисячу разів більше заради виживання України, ніж наші поважні західні партнери. У першу чергу Білорусь поставляє електроенергію в Україну, без якої на нашу енергосистему вже давно би чекали колапс і криза». Вочевидь, наразі «допомога» від Білорусі може виглядати хіба що невдалим жартом. Якщо спробувати говорити об'єктивно, то у глобалізованому суспільстві досить важко порівняти користь, яку певна країна отримує від стосунків з іншими державами. Неможливо, наприклад, співставити вигоду від торговельних стосунків з однією країною та політико-дипломатичну підтримку іншої у цифровому еквіваленті. Тож твердження Олеси Медведєвої про неспівставну ні з чим допомогу Україні з боку Білорусі слід вважати суто декларативним. Окремо слід розібратися з енергетичною допомогою Україні, тобто

з продажом Україні білоруської електроенергії. Згідно з матеріалом «Української правди», імпорт електроенергії в Україну у 2021 році склав 1,1% від загального обсягу споживання електроенергії. І хоч доля Білорусі в цьому імпорті складає вагомі 69,5%, це все-таки утворює менше 1% загального споживання електроенергії в Україні за рік [1]. Отже, навряд чи в цьому випадку доречно вести мову про рятування України. Цілком зрозуміло, що придбання електроенергії в сусідньої держави було максимально ефективним з економічної точки зору.

Маніпулятивний прийом «читання думок» полягає в тому, що комунікант нібито достовірно знає, про що думає певна особа чи група людей. У матеріалі «Кормил волка русскоязычными младенцами». За что Зе вручил правосеку звание «Героя Украины» [5] Олесь Медведєв іронізує щодо того, що представник Правого сектора отримав звання «Героя України», хоч неодноразово був проти певних рішень Володимира Зеленського: «Коцюбайло, мабуть, переступив через себе за певні пільги, які дає звання «Героя України», і навіть потиснув руку Зеленському». Вочевидь, тільки сам Коцюбайло може пояснити, чим саме були вмотивовані ті чи інші його вчинки.

Дуже цікавим маніпулятивним прийомом є апеляція до знань цільової аудиторії. Сутність прийому полягає в тому, що комунікант звертається до аудиторії з певним неоднозначним твердженням. При цьому він додає, що аудиторії це вочевидь добре відомо. Реципієнту приємно, що комунікант нібито поважає рівень його обізнаності, однак твердження для нього є новим. При цьому зізнатися у своїй невідомості не можна, адже, за словами комуніканта, наведене твердження для всіх є очевидним. Як наслідок, твердження приймається на віру як аксіома. У матеріалі «Зе предложил детям купить себе жизнь. Главное о выступлении президента в Раде» [4] Олесь Медведєв, коментуючи промову президента України, зазначає: «Ви прекрасно знаете, что останним часом у Володимира Олександровича Зеленського дуже нестабільний емоційний стан. І він яскраво це виявив під час своєї останньої прес-конференції». Вочевидь, пересічний глядач нічого не знає про емоційний стан Володимира Зеленського. У такий спосіб блогер намагається формувати образ істеричного та невпевненого у собі політика.

Висновки і пропозиції. Проаналізований у роботі контент опозиційних блогерів Олесь Медведєв та Анатолій Шарія, поза сумнівом,

у досить викривленому світлі подає інформацію про політико-економічні реалії світу. Незважаючи на те, що обидва блогери мають значний журналістський бекграунд, їхня блогерська діяльність жодним чином не відповідає журналістським стандартам. Можна стверджувати, що у першу чергу у матеріалах страждає об'єктивність, оскільки блогери апіорі знають, хто з політиків завжди чинить правильно, а хто неодмінно помиляється. Наразі нам відомо, що у лютому 2022 року розпочалося російське вторгнення. У цьому контексті діяльність обох блогерів можна визнати однозначно шкідливою. Фактично блогери єдиним фронтом просувають низку наративів. Зокрема, можна виділити наступні положення. 1) Усе, що відбувається в Україні, можна звести до проблем і негараздів; 2) У Росії все роблять значно краще, ніж в Україні; 3) США – потужна країна, яка цинічно використовує слабші держави; 4) Ніхто не візьме Україну в ЄС, тож лишається єдиний шлях – повернення до Росії.

Реалізація наведених наративів відбувається у блогерів по-різному. Анатолій Шарія позиціонує себе як простий хлопець, який не може терпіти несправедливість, що відбувається в Україні. Він використовує агресивну риторику, тисне на аудиторію емоційно, активно використовує образливу лексику на адресу опонентів. Натомість Олесь Медведєв формує імідж стриманого та виваженого аналітика, готового неупереджено в усьому розібратися. Проти опонентів вона переважно використовує сатиру.

Аналіз текстів відеоблогів демонструє велику кількість маніпулятивних прийомів. Зокрема, можна назвати пряму образу, негативне порівняння, сатиру, маніпуляції з джерелами інформації, оціночні судження, перекручування цифрових даних, апеляцію до знань аудиторії, «читання думок». Зазначимо, що далеко не всі знайдені нами в матеріалах маніпуляції увійшли в остаточний текст роботи.

Сучасна політична блогосфера є надзвичайно небезпечною з точки зору впливу на свідомість масової аудиторії. За часів російського вторгнення громадяни України мають бути особливо пильними щодо ворожих впливів. Для цього необхідно надавати пріоритет каналам інформації, вартим довіри, ставити під сумнів будь-яку інформацію від ворожих та нейтрально налаштованих каналів, перевіряти інформацію з кількох джерел, не поспішати ретранслювати неперевірену інформацію. Саме таким шляхом можна перемогти в інформаційній війні.

Список літератури:

1. В прошлом году больше всего электроэнергии Украина импортировала из Беларуси, РФ – в топ-3. *Экономическая правда*. URL: <https://www.epravda.com.ua/rus/news/2022/01/21/681660/>
2. Глущенко О. 93% украинцев поддерживают Зеленского. *Украинская правда*. URL: <https://www.pravda.com.ua/rus/news/2022/03/3/7327647/>
3. Медведєва О. Госпереворот на мінімалках. Як Зеленський всіх с «путчем» обманул. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=uldNy-DKOE>
4. Медведєва О. Зе пропонує дітям купити собі життя. Головне про виступ президента в Раді. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=9n7saXDDLEI&t=1s>
5. Медведєва О. «Кормил волка російськомовними малюнками». За що Зе вручив правосуду звання «Героя України». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Ykyki5z99Q0>
6. Медведєва О. Кримський удар Бацьки. Чому Лукашенко вирішив полетіти в Севастополь. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=CTABKHgHLqU>
7. Медведєва О. Наступлення України на Донбасі. Чому об цьому все частіше говорять в Росії? URL: <https://www.youtube.com/watch?v=ZorMACJSyZQ>
8. Медведєва О. Спец по фейковим «госпереворотам». Кого і чому Зе призначив начальником контррозвідки. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=yS4K5liCOCg>
9. Позднякова Н., Гвоздьж-Паллокат М. Визит Шольца в Варшаву: чому поляки згадали про нацистське минуле. *DW*. URL: <https://www.dw.com/ru/vizit-sholca-v-varshavu-zachem-poljaki-vspomnili-o-nacistskom-proshlom/a-60107438>
10. Шарій А. Німеччина болісно б'є по Росії. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=a7Ry1grYRX4&t=2s>
11. Шарій А. Як Зе прогнєт Ахметова. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Jz4Kbjt7PQM>
12. Шарій А. Кокос і Колумбія українських країн. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=-vgnnwEQZGw>
13. Шарій А. Мерзкий зелений лжець. URL: https://www.youtube.com/watch?v=8nTD2j_I73U

Parkhitko O. V. THE MANIPULATION OF THE OPPOSITIONAL YOUTUBERS IN THE PRE-WAR PERIOD

An attempt to define the level of manipulation in the materials of the Ukrainian oppositional youtubers just before the Russian military invasion in Ukraine has been made in the article. Nowadays Ukraine is not just in the state of the military conflict but also the informational war with Russia. It means that Ukrainians have to learn to resist intense informational pressure. Besides Russian propagandists whose manipulations are evident one has to trace out inner media influence which can be hidden but equally harmful.

The object of the article is modern blogosphere. The subject of the research is the manipulations of the Ukrainian oppositional youtubers. Olesya Medvedeva and Anatoliy Sharij are the two youtubers in the focus of our attention. Choosing youtubers we took into consideration some criteria: 1) a number of subscribers on YouTube; 2) charismaticness of the youtubers; 3) the journalistic experience of the youtubers.

To define the level of manipulation of the oppositional youtubers the author tries to solve the following tasks: 1) to find out the peculiarities of forming the images of both youtubers; 2) to trace the peculiarities of manipulative strategy and tactics which are used by both youtubers; 3) to single out manipulative practices used by the oppositional youtubers in their activity.

The author thinks that the activity of both youtubers should be valued as harmful. Olesya Medvedeva and Anatoliy Sharij give information about political and economic events in a very distorted way. Notwithstanding that they have considerable journalistic experience their activity on YouTube doesn't correspond to the standards of journalism in any way. One can say that the materials have a lack of objectivity. The youtubers seem to know beforehand which of politicians always does the right things and who is always wrong. In fact, both youtubers promote some rhetorics in a cohesive way. In particular, one can single out some points: 1) Everything that happens in Ukraine can be summarized to problems and drawbacks; 2) Everything that happens in Russia is better than in Ukraine; 3) The USA is a powerful state which exploits weaker countries in a cynical way; 4) Nobody will allow Ukraine to enter EU, so the only possible way is to turn back to Russia.

Key words: manipulation, youtuber, influence, mass market, Internet.